

KONFERENCJA

**Jakich systemowych rozwiązań
w kształceniu uczniów zdolnych
potrzebuje współczesna szkoła?**

Lublin, 20 września 2012

Organizacja kształcenia w kontekście systemowych rozwiązań w pracy z uczniem zdolnym

dr Joanna Łukasiewicz-Wieleba

Zakład Metodologii i Pedagogiki Twórczości

Akademia Pedagogiki Specjalnej im.M.Grzegorzewskiej

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Plan wykładu

1. Pojęcie systemu
2. Przykłady systemowego rozwiązania kształcenia zdolnych
– Model Wzbogaconej Triady J.S.Renzulliego oraz system brytyjski
3. Kluczowe aspekty organizacji kształcenia uczniów zdolnych
4. Podsumowanie

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

System

Zbiór elementów oraz związków i zależności między nimi tworzący określoną całość o charakterze statycznym lub dynamicznym. Zespół norm i sposobów działania regulujących jakąś dziedzinę życia (np. system podatkowy, penitencjarny, ruchu drogowego) (Okoń, 1984).

Istota systemu: istnienie wielu elementów które ze sobą spójnie współdziałają i wzajemnie uzupełniają i wspierają.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**Systemowe rozwiązania pracy z uczniem zdolnym
to obszary pracy szkoły z uczniem zdolnym,
które składają się na ten system.**

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Systemowa praca z uczniem zdolnym

- Jakie elementy powinny zostać uwzględnione? Jakie części składowe powinny złożyć się na system? Jakie obszary pracy szkoły z uczniem zdolnym powinien uwzględniać?
- Jakie powinny być pomiędzy nimi zależności?
- W jakim zakresie powinny się uzupełniać, a w jakim wspierać?
- Jakie aspekty związane z uczniem zdolnym należy uwzględnić?
- Jakie działania na jego rzecz są kluczowe?
- W czyich rękach pozostają główne aktywności?
- Przez kogo działania systemowe powinny być wspierane?

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**Na jakie konkretne działania szkoły, nauczycieli
i samych uczniów należy zwrócić uwagę
w procesie identyfikowania i pracy
z uczniami zdolnymi?**

Jak oceniać efektywność działań?

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przykłady dobrej praktyki w zakresie działań systemowych

Model Obrotowych Drzwi – identyfikacja (J.S.Renzulli)

1. Tworzona tzw. pula talentów (kwalifikowanie uczniów jako zdolnych) obejmująca na początku od 15 do 20% uczniów o wyższym poziomie zdolności ogólnych i/lub kierunkowych
2. Zbieranie informacji o uczniach (dotyczących zainteresowań i zdolności)

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Identyfikacja (5 etapów)

1. Badania testowe – testy inteligencji, testy osiągnięć; zakład się, że 8 % uczniów uzyskujących najwyższe wyniki w testach kwalifikowani są jako zdolni i dalsze procedury identyfikacji ich nie dotyczą – są kierowani do realizacji określonych programów edukacyjnych.
2. Nominacje nauczycielskie – nauczyciele zgłaszają te osoby, które chociaż nie uzyskały odpowiednich wyników w testach, uważają za uzdolnione. Mogą to być osoby uzdolnione twórczo, mające wysoką motywację, nietypowe zainteresowania, osiągnięcia w rzadkich dziedzinach.
3. Autonominacje, nominacje kolegów, nominacje rodziców oraz wyniki testów twórczości, oceny wytworów i inne metody.

Etapy 2 i 3 stanowią punkt wyjścia do prowadzenia wywiadów z uczniami, rodzicami i nauczycielami przez zespół zajmujący się uczniami zdolnymi. Zespół ten analizuje też dokumentację.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Identyfikacja (cd)

4. Nominacje specjalne (pierwszy zawór bezpieczeństwa) – nauczyciele mogą uzupełnić wygenerowaną przez zespół listę uczniów zdolnych o tych, którzy nie zostali włączeni do puli talentów, chociaż posiadają możliwości i /lub osiągnięcia.
5. Zbieranie informacji o aktywności ucznia (drugi zawór bezpieczeństwa) – tworzenie charakterystyki uczniów, którzy chcą tworzyć indywidualne projekty badawcze lub artystyczne.

Zalety: elastyczność, wielowymiarowość, zwiększenie motywacji uczniów, ciągłość rozpoznania, możliwość aktualizowania danych, ujęcie programem dużej populacji osób potencjalnie zdolnych.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wzbogacone kształcenie (model SEM)

- Model Wzbogaconej Triady/Obrotowych Drzwi J.S.Renzulli oraz S.M.Reis jest przeznaczony dla szkół podstawowych lub średnich;
- Uwzględnia trzy typy kształcenia;
- Uczniowie przechodzą przez trzy typy kształcenia w różnym czasie – zależy to od ich predyspozycji, pasji, zainteresowań, zdolności;
- Możliwe jest niekolejne przechodzenie przez poszczególne etapy lub powrót do typu 1 w razie nietrafnego wyboru obszaru zainteresowań;
- Model ma charakter indukcyjny, tzn. opiera się na rzeczywistym rozwiązywaniu problemów edukacyjnych;

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Złożenia modelu SEM

- Uczeń wybiera tempo nauki i zakres treści;
- Istnieje partnerska relacja pomiędzy nauczycielem i uczniami;
- Cele i sposoby ich ewaluacji wyznaczane są wspólnie przez nauczyciela i uczniów;
- Programy nauczania opierają się na zainteresowaniach uczniowskich;
- Uczniowie samodzielnie: wybierają problem do rozwiązania, poszukują i wykorzystują informacje i własną wiedzę;
- Uczeń samodzielnie tworzy własną wiedzę poprzez aktywność i eksperymentowanie;
- Stosowane są indywidualne i grupowe formy pracy z uczniami.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zasady modelu SEM

- Każdy uczeń jest inny, dlatego realizowane przez niego doświadczenia i doświadczane sytuacje dydaktyczne powinny dotyczyć jego zdolności, zainteresowań i stylu uczenia się;
- Sednem uczenia się odczuwanie przy tym radości i przyjemności – uczenie się jest wtedy bardziej efektywne;
- Dzięki rozwiązywania konkretnych problemów, zdobywane wiedza i umiejętności są przyswajane łatwiej, szybciej i z większą przyjemnością;
- Instrukcje nauczyciel powinny być zastąpione przez samodzielne myślenie, działanie uczniów, tak by mogli konstruować swoją wiedzę poprzez działanie.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

I typ wzbogaconego kształcenia

- Etap wstępny, eksploracyjny i diagnostyczny;
- Przybliżanie uczniom różnych dziedzin i dyscyplin, nie objętych przez program nauczania; stworzenie warunków do ujawnienia się zainteresowań i uzdolnień;
- Rozwijanie w uczniach potrzeby poznawczej, zachęcanie do odkrywania, do spontaniczności, ciekawości, dostrzegania problemów, zadawania pytań, poszukiwania tematów, zdarzeń, osób i miejsc, które niosą ze sobą interesujące treści;
- Stymulowana jest aktywność uczniów poprzez stosowanie prezentacji, pokazów, filmów, wycieczek, spektakli itp.;
- Wielość proponowanych tematów i wątków umożliwia odnalezienie przez uczniów ich własnych obszarów zainteresowań i zdolności oraz rozbudzenie ciekawości związanej z daną dziedziną.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

II typ wzbogaconego kształcenia

- Dostarczanie uczniom wiadomości, wdrażanie do strategii rozwiązywania problemów w danej dziedzinie;
- Stymulowanie samodzielności, wdrażanie do współpracy w grupie, tworzenie warunków do rozumienia siebie i innych; wzbogacanie kompetencji komunikacyjnych;
- Rozwijanie zdolności intelektualnych takich jak: myślenie analityczne, krytyczne, twórcze; wdrażanie do procesu twórczego;
- Wdrażanie do umiejętności związanych z nabywaniem, analizowaniem, przetwarzaniem informacji;
- Wsparcie rozwoju emocjonalnego i motywacyjnego (pozytywna samoocena, empatia, poczucie własnej wartości, poznawanie własnych uczuć, motywacja do uczenia się ustawicznego oraz do osiągnięć);
- Pogłębianie umiejętności metapoznawczych; świadome słuchanie, obserwowanie, szukanie, zbieranie, efektywne uczenie się, samouctwo;
- Wdrażanie do prowadzenia badań naukowych: poszukiwanie problemów, w tym problemów życiowych, tworzenie projektów, wybór narzędzi i metod badawczych, aparatury naukowej, korzystanie z wiedzy innych, prowadzenie własnych badań i realizowanie własnych projektów naukowych i artystycznych.

III typ wzbożanego kształcenia

- Indywidualizacja programów nauczania zgodnie z potrzebami uczniów (praca w małych grupkach lub indywidualnie);
- Samodzielna realizacja badań naukowych lub działań artystycznych, rozwiązywanie realnych problemów;
- Wykształcenie w uczniu postawy aktywnej;
- Wsparcie w wykorzystywaniu przez ucznia jego wiedzy, umiejętności, motywacji i zdolności;
- Wdrożenie do planowania pracy, korzystania ze źródeł informacji, podejmowania decyzji oraz ewaluacji własnych działań;
- Wzmocnienie motywacji wewnętrznej, zaangażowania, pewności siebie i twórczego podejścia do problemów;
- Nauczyciel wspiera, przewodniczy, jednak aktywność stoi po stronie ucznia;
- Uczeń uzyskuje wsparcie ekspertów i specjalistów spoza szkoły.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Tworzenie grup wzbogacających

- Na poziomie liceum tworzone są klasy specjalistyczne, grupowanie uczniów uzdolnionych kierunkowo;
- Realizowanie programu nauczania, wykorzystanie programów nauczania, podręczników i pomocy dydaktycznych zalecanych przez władze oświatowe;
- Wprowadzanie zmian w programach:
 - Kompaktowanie przeznaczonych dla uczniów zdolnych (modyfikowanie programów nauczania, poprzez pomijanie tych aspektów które uczeń ma już opanowane),
 - Komasywanie treści,
 - Zastępowanie treści innymi, specjalnie dobranymi,
 - Rozszerzanie treści o nowe, potrzebne.

Możliwe tworzenie grup wzbogacających, składających się z członków w różnym wieku (nauczyciele, rodzice, uczniowie) o wspólnych zainteresowaniach i chęci wspólnego rozwiązywania problemów.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zalety modelu

- Uwzględnienie różnorodnych zainteresowań, zdolności oraz stylów uczenia się;
- Uwzględnienie możliwości szkoły, specyfiki środowiska ucznia oraz jego indywidualnych potrzeb.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

System brytyjski (Strategia Narodowa)

- Program edukacji uczniów zdolnych powinien być wprowadzony w większości szkół;
- Etap 1 – przeprowadzenie samooceny przez szkołę w obszarze zarządzania; porównanie wyników ze standardami jakości;
- Etap 2 – ustalenie ról i obowiązków liderów, którzy będą pracowali z uczniami zdolnymi;
- Etap 3 – projekt działań innych osób (rodziców, uczniów i in.);
- Etap 4 – określenie grupy docelowej, która zostanie objęta działaniami;
- Etap 5 – projekt ewaluacji; dobór wskaźników ilościowych pozwalających na ocenę osiągnięć;
- Etap 6 – realizacja wypracowanych programów;
- Dodatkowo: uwzględnienie opinii uczniów, rozbudowa pomocy psychologiczno-pedagogicznej, plan doskonalenia zawodowego nauczycieli, ewaluacja działań szkoły w zakresie pracy z uczniem zdolnym.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Jakie elementy powinien uwzględniać system pracy z uczniem zdolnym?

- Określenie celowości działań szkoły;
- Dookreślenie pojęcia zdolności/uzdolnienia oraz możliwości realizacyjnych szkoły skierowanych na uczniów zdolnych;
- Opracowanie strategii rozpoznania zdolności uczniowskich;
- Rozpoznanie uczniów zdolnych oraz ich specjalnych potrzeb edukacyjnych;
- Zaplanowanie pracy z uczniem zdolnym;
- Realizacja programów pracy z uczniem zdolnym;
- Ewaluacja wyników;

oraz

- Wsparcie nauczycieli i pedagogów w zakresie pracy z uczniami zdolnymi;
- Współpraca z rodzicami uczniów zdolnych;
- Współpraca z innymi osobami, instytucjami w zakresie realizacji indywidualnych projektów, programów nauczania, pozyskiwania stypendiów itp.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Określenie celowości działań szkoły na rzecz uczniów zdolnych

- Jaki jest sens/cel działań?
 - Moda?
 - Zalecenie władz?
 - Rozporządzenie?
 - Potrzeba związana z funkcjonowaniem takich uczniów w szkole?

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Dookreślenie pojęcia zdolności/uzdolnienia i możliwości realizacyjnych szkoły skierowanych na uczniów zdolnych

- Kogo uznać za ucznia zdolnego? Czy ograniczyć się tylko do zdolności poznawczych? Czy brać pod uwagę uzdolnienia specjalne: twórcze, społeczne, artystyczne? Czy brać pod uwagę dziedziny nietypowe, rzadkie (elektryczność, konstruowanie, specyficzne aktywności sportowe)?
- Czy szkoła chce/może stworzyć warunki do ujawnienia się zdolności nietypowych?
- Co szkoła może zaoferować uczniom uznanym za zdolnych w danej dziedzinie?

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Opracowanie strategii rozpoznania zdolności uczniowskich

- Stosowanie nominacji nauczycielskich, rodzicielskich, uczniowskich, autonominacji – wykorzystanie obserwacji, wywiadów, rozmów, kwestionariuszy ankiet, testów pedagogicznych, ocena prac i osiągnięć;
- Rozmowy z ekspertami;
- Współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Rozpoznanie uczniów zdolnych oraz ich specjalnych potrzeb edukacyjnych

- Wdrożenie strategii rozpoznawania zdolności i uzdolnień kierunkowych;
- Zaangażowanie w proces rozpoznania niezbędnych osób;
- Uwzględnienie w rozpoznaniu sytuacji rodzinnej, środowiskowej, czynników zaburzających prawidłowy rozwój.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Zaplanowanie pracy z uczniem zdolnym

- Stworzenie indywidualnych planów pracy z uczniem zdolnym, uwzględniających m.in.:
 - Przyspieszenie (wcześniejsze rozpoczynanie szkoły, przeskakiwanie klas, udział w zajęciach klas starszych),
 - Wzbogacanie programu nauczania o treści pożądane, pobudzające myślenie, wyobraźnię i motywację,
 - Tworzenie indywidualnych programów nauczania oraz stosowanie indywidualnych toków nauczania,
 - Rozszerzanie listy zadań i wymagań,
 - Zachęcanie do własnej aktywności, wzmacnianie motywacji do rozwoju.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Realizacja programów pracy z uczniem zdolnym

- Wdrożenie zaplanowanych programów pracy z uczniami zdolnymi
 - Grupowanie uczniów o zbliżonym poziomie zdolności,
 - Wykorzystanie kółek zainteresowań i innych zajęć pozalekcyjnych,
 - Stosowanie kart pracy z zadaniami indywidualnymi,
 - Stosowanie metody projektów,
 - Kierowanie uczniów na zajęcia do innych klas/szkół/ na zajęcia akademickie/ na zajęcia w poradniach p-p/ na zajęcia w domach kultury.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ewaluacja wyników

- Określenie ilościowych oraz jakościowych wskaźników ewaluacji;
- Cykliczne/ciągłe monitorowanie postępów;
- Uzyskiwanie informacji zwrotnych o jakości podejmowanych działań od osób zainteresowanych;

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Współpraca z innymi osobami/instytucjami

- Współpraca w gronie pedagogicznym
- Współpraca z rodzicami
- Współpraca z pedagogami z innych szkół
- Współpraca ze specjalistami w danej dziedzinie
- Współpraca z ośrodkami metodycznymi
- Współpraca z fundacjami, organizatorami olimpiad, stowarzyszeniami itp.
- Współpraca z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wsparcie nauczycieli i pedagogów

- Wykształcenie nauczycieli w zakresie pedagogiki zdolności (studia, studia podyplomowe, kursy, warsztaty, szkolenia wewnętrzne) – wsparcie merytoryczne
- Systemowe wsparcie *np. program Wars i Sawa)
- Dobra atmosfera w szkole – wsparcie i zachęta dyrekcji
- Konferencje tematyczne

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Podsumowanie

Przy organizowaniu pracy szkoły w zakresie opieki i wsparcia uczniów zdolnych konieczne jest dookreślenie:

- Jakie obszary pracy szkoły będą zawierały się w planowanym systemie wsparcia
- Jakie osoby będą realizowały poszczególne zadania systemu? Jaki będzie ich zakres odpowiedzialności? Od kogo mogą oczekiwać wsparcia?
- Konkretnych działań związanych z realizacją zamierzeń identyfikacyjnych i edukacyjnych
- Kryteriów oceny skuteczności realizowanych działań

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Bibliografia

- Dyrda, B. (2012). *Edukacyjne wspieranie rozwoju uczniów zdolnych. Studium społeczno-pedagogiczne*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie ŻAK.
- Giza, T. (2011). *Podstawy pracy z uczniem zdolnym*. Kielce: Wszechnica Świętokrzyska.
- Jabłonowska, M., Łukasiewicz-Wieleba, J. (red). (2011). *Drogi rozwoju zainteresowań i zdolności*. Warszawa: Universitas Rediviva
- Limont, W. (2002). *Model wzbogaconego kształcenia ucznia zdolnego*. „Ruch pedagogiczny” 1-2.
- Łukasiewicz-Wieleba, J. Jabłonowska, M. *Model pracy z uczniem szczególnie uzdolnionym*. [w]: Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały szkoleniowe Część II, MEN Warszawa 2010
- Okoń, W. (1984). *Słownik pedagogiczny*. Warszawa: PWN.

Konferencja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Kontakt:

*Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa*

tel. 22 345 37 28

www.ore.edu.pl/uczenzdolny